

УДК: 378: [159. 942: 008]

О.В. ВОЙТОВИЧ

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

***Резюме.** Пріоритетним завданням вищої професійної освіти є формування професійної компетентності майбутнього фахівця, зокрема вихователя дошкільного закладу. У статті розглядаються поняття професійної та емоційної компетенції, етапи їх формування, зміст педагогічного сприяння формуванню професійної та емоційної компетенції майбутніх вихователів.*

***Ключові слова:** професійна та персональна компетенція, емоційна компетенція, педагогічне сприяння формуванню емоційної компетенції.*

Постановка проблеми. Ситуація у суспільстві вимагає зміну цілей і завдань освіти, що зумовлює впровадження компетентнісного підходу в сучасній професійній освіті.

Компетентнісний підхід передбачає зміну цілей та очікуваних результатів освіти у вигляді компетенцій, які відображають різні рівні професійних завдань. Тому на сьогодні центральними поняттями в теорії вищої професійної освіти стають поняття «компетентність», «компетенція». В даний час в педагогічній літературі загострився інтерес до різних видів (інформаційної, комунікативної, соціальної і т.д.) компетенцій. Зокрема, науковці вирізняють персональну компетенцію, яка є важливою складовою професійного становлення, і характеризується готовністю до постійного підвищення освітнього рівня, потребою в актуалізації та реалізації свого особистісного потенціалу, здатністю до саморозвитку. Важливим фактором при цьому виступає емоційна компетенція, що забезпечує досягнення високих результатів у майбутній діяльності.

Ефективність формування емоційної компетенції майбутніх педагогів залежить, на наш погляд, від цілеспрямованого педагогічного сприяння, яке розгля нами як допомога з боку викладачів студентам з метою досягнення ними певного рівня сформованості емоційної компетенції.

Аналіз досліджень. У сучасній науці виокремились декілька конкретних підходів до розуміння поняття „готовність”. Так, учені розглядають готовність як певний психічний стан особистості (функціональний підхід) та як новоутворення чи якість особистості (особистісний підхід). За умов особистісного підходу готовність розглядається в контексті особистісних передумов успішної діяльності, зокрема, як впевненість у своїх силах, здатність керувати своїми діями, думками, почуттями, оптимальний рівень емоційного збудження.

Сучасне бачення проблеми готовності вимагає звернення до понятійного кола компетентнісного підходу, адже поняття „готовність до діяльності” у наукових дослідженнях останніх років розкривають через поняття «компетентність» і «компетенція». Так, поняття «компетенція» у вітчизняній педагогічній науці розглядають як базову якість освітньої підготовки спеціаліста. І. Зимня трактує компетенцію як сукупність знань і правила використання цих знань, а компетентність – як актуальний прояв компетенції, як інтелектуально й особистісно-обумовлений досвід соціально-професійної діяльності людини, як знання, на базі яких людина може використовувати компетенції [6].

Проблема формування становлення професійної компетентності майбутніх педагогів відображалась у наукових працях відомих вітчизняних та зарубіжних учених з питань фахової підготовки (А. Богуш, Г. Беленька, М. Євтух, І. Зязюн, Е. Карпова, З. Курлянд та ін.), вивчення передового досвіду професійної підготовки в зарубіжних країнах (Л. Пуховська, О. Сухомлинська, І. Тагунова).

У дослідженнях В. Семиченко, Т. Яценко аналізується система підготовки педагога,

обґрунтовуються шляхи і методи її удосконалення, охарактеризовано практичні форми роботи зі студентами. Н. Бабушкіна, Т. Заславська вважають, що процес формування професійно значущих якостей, компетенцій носить поетапний характер. Вчені (М. Дяченко, Л. Кандибович та ін.) розглядають структуру готовності студентів до професійної діяльності як динамічну систему, що складається із сукупності індивідуальних мотивацій і емоційно-вольових сторін. Науковці визначили, що готовність студентів до трудової діяльності містить у собі такі компоненти: мотиваційний – позитивне ставлення до професії, інтерес до неї й інші досить стійкі професійні мотиви; орієнтовний – знання й уявлення про особливості й умови професійної діяльності, її вимоги до особистості; операційний – володіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, навичками, уміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення тощо; вольовий – самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання трудових обов'язків; оцінний – самооцінка своєї професійної підготовленості і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним трудовим зразкам [4].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми емоційної культури засвідчив, що питання про сутність емоційної компетенції, як про професійно значущої складової вихователя, до сьогодні не вивчалось, недостатньо розкритий зміст педагогічного сприяння формування означеної якості у студентів у процесі вузівської підготовки з позицій сучасних концепцій виховання.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати роль та значення емоційної компетенції у професійній діяльності майбутнього вихователя; розкрити зміст педагогічного сприяння формуванню емоційної компетентності в процесі вузівської підготовки.

Виклад основного матеріалу. На основі узагальнення наукових досліджень поняття емоційної компетенції передбачає: включення емоцій у процес діяльності; пошук і використання зворотного зв'язку; впевненість у собі; самоконтроль; адаптивність: відсутність відчуття безпорадності; здатність вирішувати конфлікти і пом'якшувати суперечності. Аналіз психолого-педагогічної літератури [2; 3; 5] та узагальнення особистого педагогічного досвіду дозволив нам виділити наступні етапи формування емоційної компетенції: початковий – адаптаційно-мотиваційний, основний – діяльнісний, заключний – діагностико-результативний.

Адаптаційно-мотиваційний етап формування емоційної компетенції пов'язаний з адаптацією студентів до умов навчання у вузі, освоєнням нових вимог, нових цінностей. Цей етап характеризується оволодінням уміннями виконання основних, типових видів навчальної діяльності, активізацією умінь самостійно ідентифікувати власні освітні потреби, навички самостійної роботи, прояв вольових здібностей. До найбільш значущих завдань етапу можна віднести: здійснення діагностики та самодіагностики, формування уявлень про власну емоційну компетенцію, формування мотиваційної основи емоційної компетенції, яка визначає позитивне ставлення студента до майбутньої діяльності.

На основному етапі здійснюється діяльність з оволодіння знаннями, вміннями та навичками обраної професії, розвиток готовності до саморозвитку; студенти знайомляться з теорією і практикою самоосвіти, самовиховання, саморозвитку власної емоційної культури [5]. Відбувається поглиблення процесу індивідуалізації в навчанні, що приводить до усвідомлення власних особистісних, інтелектуальних, творчих можливостей. Підвищується особистісний потенціал, розвивається творча активна діяльність; з'являються такі особистісні якості, як самоаналіз, гнучкість мислення, вольові якості, емоційна саморегуляція.

Діагностико-результативний етап характеризується активізацією процесу навчання, аналізом власних здібностей і можливостей, прагненням до самореалізації, прояву особистісних та професійних якостей, готовністю до постійного підвищення свого освітнього рівня і, в якості результату процесу навчання – формуванням емоційної компетенції. Як показує аналіз педагогічної літератури, багато авторів (С. Бабіна,

Н. Бабушкіна) висловлюють думку, що при формуванні різних видів компетенцій необхідно звернути увагу на зміст і принципи відбору навчального матеріалу [1; 2]. В якості основних принципів навчання при відборі змісту психолого-педагогічних дисциплін нами виділено принципи варіативності, суб'єктивності та креативності.

Варіативність є принциповою вимогою будь-якої сучасної системи навчання. Даний принцип допускає введення у зміст додаткових елементів і передбачає можливість освоєння одного і того ж матеріалу на різних рівнях: базовому та поглибленому. Необхідність орієнтації на варіативність змісту навчального матеріалу основана на тому, що перед молодими фахівцями будуть постійно виникати ситуації, які змусять їх приймати рішення в умовах невизначеності, багатоваріантності, а це буде стимулом для постійного особистісного самовдосконалення і саморозвитку, що обумовлює необхідність формування емоційної компетенції.

Принцип креативності припускає максимальну орієнтацію на творче начало в навчальній діяльності. Для нашого дослідження принцип креативності виявляється через орієнтацію на матеріал, що викликає в студентів особистий інтерес і почуття задоволення; оволодіння певним ступенем проблемності, що виховує й активізує самостійне мислення, готує їх до самовдосконалення та саморозвитку, тобто спонукає до необхідності формування емоційної компетенції в навчально-виховному процесі.

Реалізація принципу суб'єктності виявляється в можливості адаптації людини в ході навчального процесу, здатності усвідомлення зв'язку свого «Я» зі світом і процесом пізнання. До певної міри відбувається орієнтування суб'єкта на ситуацію «тут і тепер», проживання суб'єктом цієї ситуації як своєї, що трапилася з ним. Досягається це проживання за допомогою рефлексії, самоаналізу і самооцінки. Тут діють такі прийоми, як усвідомлення своїх цілей і бажань, свого самопочуття (та емоційний відгук на них) щодо навчального процесу.

Педагогічне сприяння передбачає допомогу з боку викладачів з метою досягнення студентами певного рівня сформованості емоційної компетенції. У зв'язку з цим очевидно, що на кожному етапі відповідно до рівня формування емоційної компетенції майбутніх педагогів важливо також охарактеризувати діяльність викладача і визначитися з використанням відповідних методів і технологій, що дозволяють сформувати емоційну компетенцію у студентів. Це обумовлює необхідність внесення викладачем деяких змін у зміст і методи викладання психолого-педагогічних дисциплін.

На мотиваційно-адаптаційному етапі, коли рівень сформованості емоційної компетенції є низьким, нами використовувалися інформаційні методи: пояснювально-ілюстративний метод, інструктаж, пробні завдання. Велика увага у формуванні емоційної компетенції приділяється практичним заняттям, оскільки саме на них формується пізнавальна мотивація студентів. У зв'язку з цим особливу увагу було звернено на творчу переробку матеріалів, що підводили до самоосвіти і, тим самим, до саморозвитку, що сприяло формуванню емоційної компетенції.

Успішність виконання завдань такого роду на мотиваційно-адаптаційному етапі формування емоційної компетенції свідчила про динаміку формування компетенції і перехід на наступний – діяльнісний етап її формування. На даному етапі при проведенні занять з використанням активних методів навчання від викладача і студента була потрібна ретельна підготовка. Професійно орієнтована і доцільно організована колективна пізнавально-практична діяльність забезпечувала прояв таких якостей у студентів, як ініціативність, гнучкість, креативність, що характеризують діяльнісний компонент емоційної компетенції.

У процесі здійснення діагностично-результативного етапу формування емоційної компетенції активізація процесу навчання передбачала аналіз особистих здібностей і можливостей, прагнення до самореалізації, до прояву особистісних та професійно важливих якостей, готовність постійного підвищення рівня своєї емоційної культури. На даному етапі

були використані методи активного навчання: метод «мозкової атаки», розвиваючі ігри; технології саморегульованого навчання: метод проектів, спрямовуючих текстів, методи проблемного навчання, технології діалогу.

Висновки. Таким чином, педагогічне сприяння формуванню персональної компетенції майбутніх вихователів, передбачає підбір змісту психолого-педагогічних дисциплін з урахуванням етапності формування емоційної компетенції і опорою на принципи варіативності, креативності, суб'єктивності, сприяє успішності її формування в освітньому процесі вузу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабина С.В. Формирование компетенции профессионального саморазвития студентов вуза: автореф. ... канд. пед. наук [Текст] / С.В. Бабина. – М., 2009. – 24 с.
2. Бабушкина Н.В. Поэтапное обучение в УНПО [Текст] / Н.В. Бабушкина // Профессиональное образование. – 2002. – № 11. – С. 21.
3. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: моногр. / Г.В. Беленька. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 320 с.
4. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Минск.: Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
5. Заславская Т.А. Поэтапная учебная деятельность [Текст] / Т.А. Заславская // Профессиональное образование. – 2003. – № 5. – С.21.
6. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
7. Чебыкин А.Я. Теория и методика эмоциональной регуляции учебной деятельности / А.Я. Чебыкин. – Одесса, 1999. – 192 с.

О.В. ВОЙТОВИЧ. ЕМОЦІОНАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ В СТРУКТУРЕ ПРОФЕСІОНАЛЬНОЇ ПОДГОТОВКИ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНИХ УЧРЕЖДЕНЬ

Резюме. Приоритетной задачей высшего профессионального образования является формирование профессиональной компетентности будущего специалиста, в частности воспитателя дошкольного учреждения. В статье рассматриваются понятия профессиональной и эмоциональной компетенции, этапы их формирования, содержание педагогического содействия формированию профессиональной и эмоциональной компетенции будущих воспитателей.

Ключевые слова: профессиональная и персональная компетенция, эмоциональная компетенция, педагогическое содействие формированию эмоциональной компетенции.

O.V. VOITOVYCH. THE EMOTIONAL COMPETENCE IN THE STRUCTURE OF PRESCHOOL TEACHERS PROFESSIONAL TRAINING

The summary. The priority of high education is to develop the professional competence of future specialists, including preschool teacher. The article deals with the concept of professional and emotional competence, stages of their formation, and pedagogical promotion of professional and emotional competence of future teachers.

Key words: professional and personal competence, emotional competence, pedagogical promotion of emotional competence.

Одержано редакцією 18.12.2013 р.